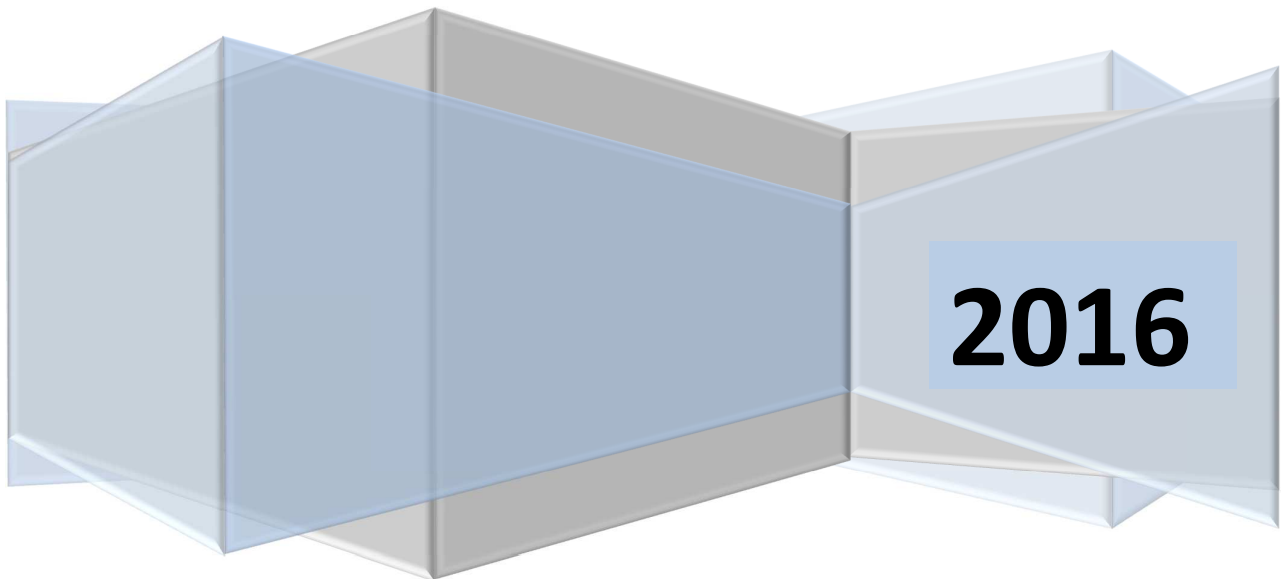

Hämeenlinnan kaupunki

Hämeenlinnan esiopetuksen opetussuunnitelma

Sisällys

1. Hämeenlinnan esiopetuksen opetussuunnitelma	1
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	2
2.1 Esiopetuksen järjestäminen	2
2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	2
2.3 Esiopetuksen arvoperusta	2
2.4 Oppimiskäsitys	3
2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa	4
2.5.1 Monilukutaito	4
2.5.2 Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	5
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri	5
3.1 Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt	6
3.2 Esiopetuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt	6
3.3 Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa	7
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	8
4.1 Monipuoliset työtavat	8
4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena	10
4.3 Esiopetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet	10
4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä	12
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki	13
5.1 Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen	13
5.1.1 Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit	13
5.1.2 Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet	14
5.1.3 Nivelvaihe - Lapsen siirtyminen esiopetukseen	14
5.1.4 Nivelvaihe - Lapsen siirtyminen esiopetuksesta kouluun	15
5.1.5 Kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi, arviointi tuen aikana ja seuranta	15
5.2 Yhteistyö, vastuut ja työnjako esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä sekä muiden hallintokuntien kanssa	16
5.2.1 Lastenneuvola	16
5.2.2 Monialainen neuvolatiimi	16
5.2.3 Monialainen yhteistyö oppilashuollon työntekijöiden kanssa	17

5.2.4	Esiopetuksen käytössä olevia muita yhteistyötahoja (kuvaukset luvussa 6 Oppilashuolto)	17
5.2.5	Palvelutarpeen arviointi	17
5.2.6	Lastensuojeluilmoitus	18
5.2.7	Yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa	19
5.3	Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet eri hallintopäätöksissä.....	20
5.4	Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet kasvun ja oppimisen tuen kysymyksissä	20
5.5	Yleinen tuki.....	21
5.6	Tehostettu tuki	21
5.6.1	Pedagoginen arvio.....	21
5.6.2	Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana.....	21
5.7	Erityinen tuki	22
5.7.1	Pedagoginen selvitys.....	23
5.7.2	Erityisen tuen päätös	23
5.7.3	Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma	23
5.7.4	Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset	24
5.8	Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot	25
6.	Hämeenlinnan esiopetuksen oppilashuollon suunnitelma	26

1. Hämeenlinnan esiopetuksen opetussuunnitelma

Esiopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen ja ruotsin kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetussuunnitelma laaditaan koskemaan sekä kunnallista esiopetusta että yksityisesti järjestettävää esiopetusta varten. Esiopetussuunnitelma noudattaa valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä. Esiopetussuunnitelma julkaistaan kaupungin [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen osallistuu varhaiskasvatuspalvelujen pedagogisista johtajista ja henkilöstöstä koostuva valmistelutyöryhmä. Esiopetussuunnitelmatyötä ohjaa varhaiskasvatuksesta vastaava tilaajapäällikkö ja edustuksellinen ohjausryhmä. Huoltajat voivat osallistua esiopetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen esiopetusryhmän henkilökunnan kanssa toiminnallisissa vanhempainilloissa. Esiopetuksessa olevat lapset osallistuvat esiopetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen lasten kiinnostuksen ja lapsille sopivien työtapojen mukaisesti. Esiopetussuunnitelman laadintaa käsitellään tämän lisäksi alueellisissa johtotiimeissä, jotka koostuvat varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajista.

Esiopetussuunnitelma pohjautuu hämeenlinnalaiseen Satakieli-pedagogiikkaan (Hämeenlinnan [www-sivu](http://www.sivu): Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma, 2013). Yksiköt laativat oman toiminta- ja kehittämissuunnitelmansa (TOKE), jossa kuvataan kunkin esiopetusta tarjoavan yksikön omaleimaisuus, erityispiirteet ja koko kaupunkia koskevat yhteiset vuosittaiset teemat (esimerkiksi luonto ja vesi). Esiopetukseen osallistuvalla lapsella laaditaan henkilökohtainen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Ryhmäkohtainen esiopetusopetussuunnitelma laaditaan näiden henkilökohtaisten oppimissuunnitelmien pohjalta.

Esiopetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan vanhempainilloissa ja kaupungin [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Esiopetussuunnitelma hyväksytään lasten- ja nuorten lautakunnassa. Pedagogiikasta vastaavat päiväkodin johtajat arvioivat esiopetussuunnitelman toteutumista esiopetustiimien kanssa vuosittain. Esiopetussuunnitelmaa kehitetään arvioinnin pohjalta.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

2.1. Esiopetuksen järjestäminen

Esiopetuksen järjestäjän tehtävänä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuus osallistua kunnan tai yksityisen tahon järjestämään esiopetukseen. Lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Esiopetuspäivän pituus on arkipäivisin neljä tuntia. Esiopetuksessa noudatetaan Hämeenlinnan koulujen lukuvuosi- ja loma-aikoja.

Lapsen huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Vuorohoidossa olevien lasten huoltajien kanssa sovitaan yhdessä, miten lapsi osallistuu esiopetukseen.

Huoltajan tulee anoa lapselle lupa olla pois esiopetuksesta. Kirjallinen, vapaamuotoinen anomus osoitetaan päiväkodin pedagogiselle johtajalle. Lyhytaikaisista poissaoloista, kuten sairastapauksista, ilmoitetaan lapsen esiopetuksesta vastaavalle lastentarhanopettajalle. Jos lapsella on esiopetuksesta paljon poissaoloja, aloitetaan yksilökohtaisen oppilashuollon toimenpiteet. Jos huoltaja on valinnut muun kuin kaupungin järjestämän esiopetuksen tai lapsi saa kotona esiopetusta, kaupungilla ei ole valvontavelvoitetta esiopetuksen toteutumisesta.

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Esiopetuksen järjestäjä päättää esiopetuksen palveluverkosta. Alueilla suunnitellaan esi- ja alkuopetuksen yhteistyön vuosikello, jonka tavoitteena on huolehtia, että kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo toteutuu ja että sen pohjalta järjestetään monipuolista yhteistä toimintaa. Yhteistoiminta esi- ja alkuopettajien kesken tekee lapsen oppimisen polun näkyväksi ja tutuksi kaikille. Yhteistyö mahdollistaa lapsen luontevan ja turvallisen siirtymisen lähikouluun.

Yhteistyön rakenteet vahvistetaan vuosittain alueiden johtotiimeissä.

2.3. Esiopetuksen arvoperusta

Hämeenlinnassa esiopetuksen toimintaa ohjaavat Satakieli-pedagogiikan periaatteet.

Satakieli-pedagogiikka rakentuu viiden teesin ympärille, jotka ovat myös Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman arvopohja.

1. Lapsi on päähenkilö omassa elämässään

2. Lapsi ansaitsee "rikkaan" aikuisen
3. Lapsi elää vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa
4. Lapsella on sata kieltä
5. Satakielen työmenetelmät ovat pedagoginen dokumentointi ja teematyöskentely.

Lapsi on aktiivinen toimija, tiedonrakentaja ja osaaja. Lapsi itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja muokkaa omaa ympäristöään. Lapsella on perusoikeus osallistua ja vaikuttaa omaan oppimiseensa.

Jokaisella lapsella on oikeus kunnioitukseen ja arvostukseen omana itsenään sekä ainutlaatuisuuteen, erilaisuuteen ja omaan kasvun rytmiin ja kehitykseen. Kaikkien perheiden vakaumusta tai katsomusta kunnioitetaan, ja lapsella on oikeus toimia vakaumuksensa mukaan. Kasvu-ympäristö on eettisesti suvaitsevainen ja korostaa lapsen eheää kasvua tasa-arvoiseen ja demokraattiseen yhteiskuntaan.

Kaikkea toimintaa ohjaa kestävän kehityksen periaate. Esiopetuksessa toimitaan niin, että ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän ja tehdään tietoisia valintoja kestävän kehityksen näkökulmasta. Aikuiset omalla esimerkillään tukevat lapsen kasvua välittämiseen, vastuuseen sekä kestävään elämäntapaan.

2.4.Oppimiskäsitys

Satakieli-pedagogiikka perustuu sosiokonstruktivistiseen käsitykseen oppimisesta. Oppiminen on aina vuorovaikutuksellista ja tapahtuu yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa. Utelias ja tutkiva lapsi rakentaa käsitystään maailmasta vertaistensa kanssa. Uuden oppiminen perustuu aikaisempiin kokemuksiin ja tietorakenteisiin. Lapset motivoivat toisiaan oppimaan uutta ja jakavat oppimaansa tietoa. Yhdessä toimimalla he oppivat uusia taitoja tiedon hankkimiseen ja sen soveltamiseen. Oppimisessa on merkityksellisintä lapsen omat mielenkiinnon kohteet, kokemukset ja arjesta esiin nousevat kysymykset sekä pohdinnat.

Projektityöskentely ja tutkiva oppiminen mahdollistavat jokaisen lapsen osallisuuden. Kaikki saavat käyttää oppimiaan taitojaan ja voivat opetella uusia omaan tahtiinsa. Jokainen lapsi voi tuntea olevansa tärkeä ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Erilaisissa projekteissa heittäytyään tutkimaan ja ihmettelemään. Aikuinen kulkee lapsen kanssa taiteen, leikin, tutkimisen ja liikkumisen avulla kohti lapsen omaa ajattelua ja kysymyksiä. Aikuinen ohjaa lasta oivaltamaan itse.

Esiopetuksessa lapselle tulee tarjota mahdollisuus pitkäkestoiseen ja tarvittaessa tuettuun leikkiin. Leikki on lapselle ominainen tapa tutustua uusiin asioihin. Lapsi oppii leikkiessään ja iloitsee oppimastaan.

2.5.Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisen osaamisen kehittämiseksi on tärkeää, että muodostetaan oppimiskokonaisuuksia, joissa tutkitaan erilaisia ilmiöitä tai teemoja kokonaisuuksina. Satakieli- pedagogiikassa lasten mielenkiinnon kohteet ja valinnat vievät projektia eteenpäin. Tällöin oppiminen on mielekästä, konkreettista, merkityksellistä ja motivoivaa. Itse lopputulos ei ole tärkeää, vaan tekemisen kautta muodostuneet havainnot, lasten ajattelurakenteet sekä motivaation ja oppimisen tuottama ilo.

Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa sisältää:

1. Ajattelu ja oppiminen
2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
4. Monilukutaito
5. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Lukuvuonna 2016–2017 Hämeenlinnassa painotetaan monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

2.5.1. Monilukutaito

Monilukutaito on yksi keskeisempiä lapsen osallisuutta ja toimijuutta vahvistavia tekijöitä. Sillä tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja laaja-alaisesti. Se ilmenee niin lukemisessa, kirjoittamisessa, matematiikassa, taiteellisessa työskentelyssä, liikunnassa kuin ajattelussa ja vuorovaikutuksessakin.

Monimediaisessa maailmassa tekstit ovat mm. kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia, painettuja, analogisia tai digitaalisia. Näiden tekstien tulkintaan ja ymmärtämiseen tarvitaan monilukutaitoa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta. Viestien herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvallukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan.

Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen positiivista ja innostavaa mallia sekä kielellisesti rikasta oppimis- ja tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria ja erilaisia lapsille suunnattuja kulttuuripalveluita.

Hämeenlinnassa kaupungin kulttuuriympäristö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia monilukutaidon kehittämiseen. Esiopetuksessa hyödynnetään mm. kaupungin kirjaston sekä lasten- ja nuorten kulttuurikeskus Arxin palveluita.

2.5.2. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Esiopetuksessa lapsi yhdistää kotoaan ja varhaiskasvatuksesta saamiaan kokemuksia uusiin taitoihin ja saa matkan varrella eväitä, joilla kasvaa tietoyhteiskunnan jäseneksi.

Tieto- ja viestintäteknologinen (TVT) välineistö on osa lapsen eheyttävää esiopetuksen oppimisympäristöä ja liittyy olennaisesti monilukutaidon harjaannuttamiseen. TVT- taitojen harjoittelemisessa esiopetuksessa on tärkeää leikinomaisuus sekä vuorovaikutus- ja oppimistaitojen kehittäminen. Medialukutaidon kautta lapselle tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia kokeilla ja tuottaa itse, osallistua yhdessä muiden kanssa sekä esittää omia tuotoksiaan muille.

Lapsia ohjataan turvalliseen internetissä toimimiseen. Heitä ohjataan myös omaksumaan turvallisia, ergonomisia käyttötaitoja kiinnittämällä lapsen huomiota työn tauottamiseen ja hyviin työskentelyasentoihin.

Esiopetuksessa tutustutaan interaktiivisen esitystekniikkaan ja eri välineisiin esiopettajan pedagogisen osaamisen kautta. Henkilöstön osaamista kehitetään koulutusten ja alueellisten ICT-ohjaajien tuen avulla.

Yksikköjen tieto- ja viestintäteknologian opetuskäyttöä suunnitellaan ja toteutetaan Hämeenlinnan kaupungin esi- ja perusopetuksen Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelman pohjalta, joka julkaistaan vuosille 2016–2018 maaliskuussa 2016.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Hämeenlinnassa esiopetusta järjestetään päiväkodeissa, koulujen yhteydessä ja erillisissä metsä- ja luontopainotteisissa ryhmissä. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisessa suunnitelmassa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Hämeenlinnassa jokainen työntekijä sitoutuu Satakieli-pedagogiikkaan perustuvaan yhteiseen kasvatuskäsitykseen ja ”teesien” muodossa ilmaistuihin arvoihin. Arviointiin ja kehittämiseen käytetään Satakieli-kriteerejä.

3.1.Esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Satakieli-pedagogiikassa esiopetuksen oppiympäristö nähdään iloisena, täynnä elämää olevana paikkana, jossa on turvallista ja innostavaa tempautua mukaan monenlaiseen tekemiseen, tutkimiseen ja liikkumiseen. Kasvattaja ymmärtää leikin merkityksen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Omalla toiminnallaan hän tukee, vahvistaa ja rikastuttaa leikkiä. Esiopetuksessa vahvistetaan myönteistä vuorovaikutusta.

Satakieli-pedagogiikan periaatteiden mukaan lapsi ansaitsee rikkaan aikuisen (Teesi 2). Kasvattaja pohtii ja arvioi omaa rooliaan kasvattajana ja kehittää työtottaan tukemaan lapsilähtöistä toimintaa ja kannustamaan osallisuuteen. Lapsi voi myös itse vaikuttaa, ideoida ja tehdä aloitteita. Hänellä on mahdollisuus osallistua itse oman toimintansa suunnitteluun ja arviointiin.

Aikuinen on läsnä, kuuntelee ja tulkitsee näkemäänsä ja kuulemaansa lasten kannalta. Hän haastaa lapset ajattelemaan itse. Kasvattaja tunnistaa lapsen ja ryhmän tarpeet sekä oppimisen tavoitteet. Hänen tehtävänä on tarjota monipuolisia oppimismenetelmiä.

Esiopetus on vahvasti mukana ympäröivässä yhteiskunnassa. Tavoitteena on vahvistaa lapsen yhteisöön kuulumisen tunnetta ja omien juurien tiedostamista. Kasvattaja yhdistää omalla toiminnallaan kulttuurin monimuotoisuuden varhaiskasvatukseen. Kasvattajat, vanhemmat ja lapset tuottavat lasten omaa paikallista kulttuuria sekä tekevät sen näkyväksi.

Kasvattajat arvioivat omaa, tiimin ja työyhteisön toimintaa kriittisesti Satakieli-kriteerien avulla. Pedagogisen arvioinnin pohjalta toimintatapoja muutetaan ja kehitetään lapsiryhmän tarpeen mukaiseksi. Tiimit laativat kehittämiskohteensa kriteerien avulla ja niihin palataan säännöllisin väliajoin. Vastuu kehittämisestä on esiopetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä.

3.2.Esiopetuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Lapsi elää vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa (Teesi 3). Lapset tarvitsevat toisia lapsia ja aikuisia oppiakseen elämää ja ympäröivää maailmaa.

Aikuisen vastuu ympäristön muokkaajana on tärkeä. Hän rakentaa lasten kanssa ympäristön, joka houkuttaa tutkimiseen, leikkiin, yhdessä toimimiseen ja vuoropuheluun. Ympäristön muokkaamisessa noudatetaan Satakieli-pedagogiikan arvoja ja kiinnitetään huomiota esteettisyyteen sekä ympäristön tarkoituksenmukaisuuteen. Lapsia kannustetaan osallistumaan

oppimisympäristönsä rakentamiseen, laajentamiseen ja myös sen arviointiin. Kasvattajat arvioivat fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä Satakieli-kriteerien avulla.

Oppiympäristöjä rakennetaan kestävän kehityksen periaatteella. Rakennusten sisäilmasta huolehditaan yhteisesti lasten kanssa Hämeenlinnan kaupungin sisäilmatyöryhmän suositusten mukaisesti huolehtimalla yleisestä siisteydestä.

Hämeenlinnassa esiopetusta järjestetään myös metsä- ja luontopainotteisissa ryhmissä, joissa toimitaan oman lähiympäristön mahdollisuudet huomioiden. Toiminnassa korostuu tutkimisen, toiminnallisen oppimisen, leikin ja liikunnan sekä vertaisryhmän merkitys. Jokaiselle luontopainotteiselle esiopetusryhmälle on rakennettu tukikohdaksi kotarakennus.

Seudullinen Kulttuuripolku tarjoaa päiväkodeille eri taiteenalojen edustajien ohjaamia taidetyöpajoja. Lapsiryhmät vierailevat taidelaitoksien näyttelyissä, työpajoissa ja esityksissä. Kulttuuripolku tukee lasten omaehtoista taiteen ja kulttuurin tutkimista. Lapset ovat itse taiteen tekijöitä ja lastenkulttuurin tuottajia. Lähiluonto ja -ympäristö sekä paikalliset kulttuurikohteet kuten museot, kirkot ja muut erityiset paikallishistorialliset kohteet ovat aktiivisessa käytössä kiinnostavina oppimisympäristöinä. Yhteistyö taidelaitosten sekä Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARXin kanssa on jatkuvaa.

Toiminta- ja kehittämissuunnitelmaan (TOKE) kirjataan yksikkökohtaiset tarkennukset.

3.3.Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa

Esiopetuksen perustana on kasvatuskumppanuus, joka tarkoittaa tasavertaista ja kunnioittavaa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa vanhempien ja esiopetuksen henkilöstön kesken. Tarkoituksena on lapsen parhaaksi toimiminen. Huoltajat osallistuvat lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatimiseen ja oppimisen etenemisen arviointiin. Huoltajia kannustetaan yhteistoimintaan myös huoltajien kesken. Esiopetuksessa järjestetään mahdollisuus tutustumiseen mm. toiminnallisissa vanhempainilloissa. Vastuu kasvatuskumppanuuden kehittämisestä on henkilöstöllä.

Lasten vanhemmille tarjotaan vuosittain mahdollisuus osallistua esiopetuksen laadunarviointiin.

Tiedonsiirrossa noudatetaan aina ohjeistusta: ”Lapsen/oppilaan tietojen siirtäminen ja luovuttaminen: Ohjeistus varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja toiselle asteelle, 12.3.15”

Vastuu nivelvaiheen tiedonsiirrosta on lähettävällä varhaiskasvatus- tai esiopetusryhmän lastentarhanopettajalla ja päiväkodin pedagogisella johtajalla. Alueen konsultoiva erityislastentarhanopettaja (kelto) on tarvittaessa yhteistyössä mukana.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, tuleva esiopettaja voi osallistua lapsen vasu-keskusteluun, jossa tiedot siirretään huoltajien läsnä ollessa esiopettajalle. Esiopetuksen aloittavan lapsen perheen kanssa käydään aloituskeskustelut, joko esikoulussa tai lapsen kotona. Keskeistä esiopetusvuoden aikana on yhteistyö huoltajan ja esikoulun henkilöstön kanssa.

Esiopetusvuoden lopussa esiopettaja siirtää lapsen kasvun ja oppimisen etenemiseen liittyvät tiedot nivelvaiheen siirtopalavereissa kouluun huoltajien luvalla. Mahdollisissa yksilöllisissä siirtopalavereissa mukana on esiopettaja, lapsi ja huoltajat sekä tuleva opettaja.

Yleistä, tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien lasten siirtokeskusteluissa on lasten huoltajien lisäksi mukana esiopettaja, tuleva luokanopettaja ja tarvittaessa moniammatillisen tiimin jäseniä (ks. luku 5).

Eheän oppimispolun turvaamiseksi lapsesta tulee siirtää opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot seuraavaan ryhmään tai kouluun. Hämeenlinnassa kaikille esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan ”Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma”. Esiopettaja siirtää suunnitelman huoltajien luvalla kouluun. Nivelvaiheen tiedonsiirrossa noudatetaan toimintamallia ”Nivelvaihe: Esiopetusvuoden aikana tapahtuva kouluun siirtymisen valmistelu” – ohjeistusta.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

4.1. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valinnan lähtökohtana on aina lapsi, oppimiskäsitys ja pyrkimys lapsen aktiiviseen osallistumiseen sekä vuorovaikutukseen. Satakieli-pedagogiikan mukaan lapsella on sata kieltä, sata erilaista tapaa tutkia, oivaltaa ja hahmottaa maailmaa. Aikuinen valitsee työskentelyyn tapoja, joilla lapsi voi ilmaista ja toteuttaa itseään monipuolisesti, ja jotka kehittävät lapsen mielikuvitusta: mm. kuvataiteet, musiikki, draama, liikunta ja erilaiset työtehtävät.

Työtavoissa korostuu tutkiva oppiminen, jossa haastetaan lapset leikkimään, kokeilemaan ja kyselemään erilaisia asioita ja ilmiöitä vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Tutkivan oppimisen teemat tulee olla mielekkäitä, lapsia innostavia ja lapsilähtöisiä. Pitkäkestoiset, kiireettömät projektit pienryhmissä rohkaisevat lapsia syvempään pohtimiseen ja mahdollistavat jokaisen lapsen kuulluksi tulemisen.

Lasten toiminnan havainnointi ja dokumentointi auttavat aikuisia tulkitsemaan lasten ajattelutapaa ja erilaisten ilmiöiden kohtaamista. Yhteinen oppimisprosessi tehdään näkyväksi kaikille.

Esiopetuksessa hyödynnetään myös tieto- ja viestintäteknologian (TVT) tarjoamia monipuolisia mahdollisuuksia. TVT yhtenä pedagogisena työkaluna tukee lapsen aktiivista toimijuutta ja rikastaa lapsen sataa kieltä.

Esiopetusryhmässä sovitaan yhteiset säännöt ja käytännöt aikuisten ja lasten kesken kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen (MiniVerso). Heillä on yhteinen käsitys siitä, mitä kiusaamisella tarkoitetaan ja henkilökunta tietää, että vastuu kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen on aina aikuisella. Lapsille opetetaan myönteistä vuorovaikutusta edistämällä sekä vahvistamalla lasten ystävyyssuhteita ja yhteisöllisyyttä. Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat Hämeenlinnassa:

- MiniVerso
  - Restoratiiviseen ajatteluun ja työskentelyyn perustuva menetelmä, jossa sovittelijoiksi koulutetut aikuiset auttavat osapuolina olevia lapsia itse löytämään ratkaisun riitaansa. Keskeistä on tapahtuneen teon palauttaminen asianosaisille siten, että he voivat itse olla aktiivisia osallisia asiansa ratkaisussa, jolloin tuloksena on osapuolten luottamuksen palautuminen ja henkilökohtainen voimaantuminen. Kyse on ihmissuhteet ja tunteet huomioon ottavasta konfliktinhallinnasta. Tavoitteena on korjata vääryys, vähentää osapuolille aiheutunutta traumaa ja eheyttää rikkoutuneet ihmissuhteet.
- Draamakasvatus
- Tunnetaitojen kehittäminen – Askeleittain
- Sosiaalisten taitojen tukeminen esiopetuksessa - vuosiohjelma
- Leikkitaitojen tukeminen ja vahvistaminen

Säännöllinen pedagoginen keskustelu on laadukkaan esiopetuksen avaintekijä. Pedagogisia periaatteita ja käytäntöjä arvioidaan säännöllisesti tiimeissä sekä vertaispalaverissa.

Toiminnan ja oppimisen dokumentointi on ammatillisen kasvun väline. Se haastaa kasvattajat keskustelemaan ja arvioimaan omaa toimintakulttuuriaan sekä työmenetelmiään. Kasvattajien on mahdollista kerrata tapahtumia ja prosesseja tiimissä yhteisesti keskustellen. Näin kasvattajat tulevat tietoisiksi omasta toiminnastaan ja sen vaikutuksesta lapsiin. Tarvittaessa toiminta- ja lähestymistapaa tulee muuttaa.

Pedagoginen dokumentointi tekee lapsen maailman näkyväksi. Näin huoltajilla on mahdollisuus olla osallisina lapsen arjessa. Dokumentaatioiden avulla vanhemmat saavat tietoa lapsensa oppimisesta ja voivat olla mukana kehittämässä esiopetuksen toimintaa.

4.2.Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arvioinnin avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Lapsen työskentelyn ja käyttäytymisen sekä oppimisen seuranta perustuvat jatkuvaan havainnointiin, oppimisen arviointiin ja monipuoliseen dokumentointiin. Omien havaintojen tueksi esiopettaja voi tehdä esiopetukseen soveltuvia havainnointitehtäviä, esimerkiksi Eskarin arki, KPT, Pikkumetsän esiopetus. Lapsen itsearviointia kehitetään. Lasta rohkaistaan kuvaamaan mistä hän pitää esiopetuksessa, missä hän on omasta mielestään onnistunut ja mitä hän haluaisi opetella jatkossa. Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapselle päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lapsen vahvuuksista ja kehittämisalueista.

Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, voidaan tuen tarpeiden tarkempaan kartoittamiseen käyttää arviointimenetelmiä. Hämeenlinnassa käytössä olevat arviointimenetelmät on kirjattu "Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman" loppuun. Arviointimenetelmillä saadaan lisätietoa lapsen kehityksen osa-alueista ja taidoista sekä lapsen toiminnasta. Konsultoivat erityislastentarhanopettajat (kelto) tekevät myös tarvittaessa arviointeja esioppilaille. On tärkeää, että arvioinneista saadun tiedon pohjalta suunnitellaan ryhmän toiminta ja tukitoimien toteuttaminen toimivaksi kokonaisuudeksi. Tukitoimet suunnitellaan koko esiopetusryhmälle, tietylle ryhmälle tai yksittäiselle lapselle.

Esiopetuksen henkilöstö toteuttaa oman työnsä arviointia tiimipalavereissa, esiopettajien pedagogisissa tiimeissä, päiväkodin pedagogisen johtajan ja kelton kanssa käytävissä keskusteluissa sekä vanhempien kanssa kasvatuskumppanuuteen pohjautuvassa yhteistyössä. Itsearviointi ja saatu palaute yhdistetään toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Arviointia ja toiminnan kehittämistä toteutetaan myös yhteisöllisessä oppilashuollossa sekä päiväkodin TOKEa arvioitaessa.

Kun lapsi siirtyy perusopetukseen tai toiseen esiopetusryhmään, arviointia koskeva tiedon siirto toteutetaan luvussa 3 kuvatun "Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet" mukaisesti.

Esiopetuksesta annetaan lukuvuoden päätteeksi Hämeenlinnan kaupungin esiopetuksen osallistumistodistus.

4.3.Esiopetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheyttävää opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä esiopetuksen yhteiset tavoitteet.

Esiopettaja vastaa esiopetuksen valtakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden toteutumisesta. Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteissa 2014 on opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

1. Ilmaisun monet muodot (s.31–32)

- Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun perustaitoja harjoittelemalla. Taiteellisen kokemisen kautta lapsi oppii hahmottamaan itseään ja ympäröivää maailmaa myönteisessä ilmapiirissä.

2. Kielen rikas maailma (s. 32–33)

- Kieli on lapselle sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetuksen tehtävä on tukea kielellisten taitojen kehitystä Satakieli-pedagogisin menetelmin. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan.

3. Minä ja meidän yhteisömme (s.34–35)

- Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomusta ja arvoja kuullen. Lapsi on aktiivinen tiedon rakentaja, osaja ja toimija. Lapsi on osa ympäröivää yhteiskuntaa.

4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (s. 35–37)

- Esiopetuksen tehtävänä on tukea matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tavoitteena on vahvistaa lasten luonnon tuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Lapsia rohkaistaan tekemään päätelmiä tutkimisen, taiteen, leikin ja liikkumisen avulla.

5. Kasvan ja kehityn (s. 37–38)

- Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Hämeenlinnassa ollaan mukana Valon "Ilo kasvaa liikkuen"-liikuntaohjelmassa.

Lapsi on päähenkilö omassa elämässään. Jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan

ohjauksessa. Lapsia rohkaistaan kysymään ja ihmettelemään. Aikuinen suhtautuu lapsen kysymyksiin vakavasti ja kunnioittaen.

4.4.Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Esiopetuksen tavoitteena on taata kaikille lapsille yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen ja osallistumiseen. Esiopetuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi oppii suomalaista kulttuuria, keskeistä arkielämän perussanastoa sekä oppii käyttämään suomen kieltä eri tilanteissa.

Kaikki päivittäiset tilanteet ovat lapselle oppimistilanteita. Lapsi oppii kieltä yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Positiivinen, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri tukee kielen oppimista. Aikuinen tukee lasten vuorovaikutussuhteita auttaen lasta saamaan ystäviä ja pääsemään mukaan leikkeihin sekä toimintoihin.

Hyvä pedagoginen oppimisympäristö on kielellisesti rikas. Se herättää lapsen uteliaisuuden kokeilemaan, leikkimään ja tutkimaan. Elävä oppiympäristö muotoutuu kunkin lapsiryhmän tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan. Oppiympäristöjen suunnittelussa otetaan huomioon erilaiset kulttuurit. Kieltä tukevassa oppimisympäristössä huomioidaan pelien ja leikkien merkitys kielen oppimisen tukijana.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen kehitystä tuetaan tarpeen mukaan ”suomi toisena kielenä - koululla”, joko yksilöllisesti tai ryhmäopetuksena. Kielikoulussa pääpaino on suomen kielen sanastolla, vuorovaikutuksella. Esioppilaiden kielen edistyksen mukaan edetään suomen kielen lauserakenteisin ja sijamuotoihin.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen kehitystä havainnoidaan ja tarpeen mukaan arvioidaan kielellisillä arviointimenetelmillä (esim. Kettu-testi, Repun takanassa). Havaintoja ja arviointeja käytetään apuna suunniteltaessa lapsen suomen kielen oppimissuunnitelmaa.

Yhdessä vanhempien kanssa laaditaan suomen kielen oppimissuunnitelma sekä lapsen kaksikielisyyden suunnitelma (liite), jotka liitetään esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Tarvittaessa käytetään tulkkipalvelua apuna.

Kaksikielisyyden tukemisessa lapsella on mahdollisuus osallistua perusopetuksen järjestämään oman äidinkielen opetukseen kerran viikossa, mikäli samasta kieliryhmästä on useampi lapsi.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

5.1.Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

Mikäli lapsen tuen tarve on tiedossa ennen esiopetuksen alkamista, suunnitellaan yhdessä lapsen huoltajien ja mahdollisten erityistyöntekijöiden kanssa lapsen sijoittuminen esiopetukseen. Jos lapsen tuen tarve ilmenee esiopetuksen alettua, tuki järjestetään erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa esiopetusryhmässä. Poikkeuksellisesti lapsen etu voi vaatia hänen siirtämistään toiseen esiopetusryhmään.

Lapsen esiopetus ja päivähoito järjestetään samassa tilassa ja samalla henkilöstöllä. Mikäli esiopetuksen ja päivähoidon henkilöstö eivät ole sama, huolehditaan päivittäin riittävästä tiedonkulusta.

Mikäli lapsi siirtyy esiopetusvuoden aikana toiseen esiopetusryhmään tai yksikköön, tieto lapsen tuen tarpeesta ja hänen saamastaan tuesta siirretään uuteen ryhmään noudattaen Hämeenlinnan kaupungin Lasten ja nuorten palvelujen tiedonsiirto-ohjeistusta.

5.1.1. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit

Esiopetusyksiköt toteuttavat ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamalleja yksikön TOKE:n mukaisesti. Lasten ja nuorten palveluissa noudatettavat ennaltaehkäisevän työn linjaukset ovat:

- Huolen puheeksi ottaminen ja palveluohjaus (HUPU)
- Laadukas monialainen yhteistyö

Keskeistä on huolen puheeksi ottaminen lapsen huoltajan kanssa ja tukitoimien aloittaminen heti lapsen tuen tarpeen ilmetessä. Välittömiä tukitoimia ovat yhteisölliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut sekä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen.

Ennaltaehkäisevän tuen toimintamalleja ovat mm.:

- Sosiaalisten taitojen tukeminen esiopetuksessa
- MiniVerso
- Askeleittain
- Yksikkökohtaiseen oppilashuollon suunnitelmaan kirjatut toimintamallit, mm. kiusaamiseen puuttuminen, Kaverikerho ja Vuorovaikutusleikit

5.1.2. Toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet

Tiedonsiirrossa noudatetaan aina ohjeistusta: ”Lapsen/oppilaan tietojen siirtäminen ja luovuttaminen: Ohjeistus varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja toiselle asteelle, 12.3.15”

Vastuu nivelvaiheen tiedonsiirrosta on lähettävällä varhaiskasvatus- tai esiopetusryhmän lastentarhanopettajalla ja päiväkodin pedagogisella johtajalla. Alueen kelto on tarvittaessa yhteistyössä mukana. Integroiduissa erityisryhmissä tiedonsiirrosta vastaa ryhmän erityislastentarhanopettaja ja päiväkodin pedagoginen johtaja, tarvittaessa yhteistyössä alueen kelton kanssa.

Nivelvaiheen tiedonsiirrossa esiopetuksesta kouluun voidaan hyödyntää yksilöllistä oppilashuoltoa. Eheän oppimispolun turvaamiseksi lapsesta tulee siirtää opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot seuraavaan ryhmään tai kouluun. Nivelvaiheen tiedonsiirrossa noudatetaan toimintamallia ”Nivelvaihe - Esiopetusvuoden aikana tapahtuva kouluun siirtymisen valmistelu” – ohjeistusta.

5.1.3. Nivelvaihe - Lapsen siirtyminen esiopetukseen

Jos lapsi ei ole ollut päivähoidossa tai hän muuttaa toiselta paikkakunnalta ja esiopetushakemukseen on merkitty tieto lapsen tuen tarpeesta, palveluohjauksesta (Kastelli) otetaan yhteyttä keltoon ennen esiopetuspaikan myöntämistä. Kelto ja päiväkodin pedagoginen johtaja selvittävät esiopetuksessa annettavan tuen tarvetta yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyössä suunnitellaan lapsen sijoittuminen esiopetukseen. Jos lapsi tarvitsee esiopetuksessa tehostettua tukea, voidaan laatia pedagoginen arvio jo tässä vaiheessa. Pedagoginen arvio ja lapsen siirtyminen tehostettuun tukeen voidaan tehdä myös esiopetuksen alettua. Lapsi ja huoltaja tutustuvat tulevaan esiopetuspaikkaan pääsääntöisesti keväällä ennen esiopetusvuotta.

Mikäli päivähoidosta siirtyvä lapsi tarvitsee esiopetuksessa tehostettua tukea, hänelle laaditaan jo keväällä pedagoginen arvio ja lapsi aloittaa esiopetuksessa tehostetun tuen piirissä. Lapselle voidaan tarvittaessa laatia myös pedagoginen selvitys, jos hän tarvitsee erityisen syyn vuoksi erityistä tukea esiopetuksessa. Kevään aikana järjestetään siirtopalaveri, jossa huoltajan läsnä ollessa käydään läpi lapsen päivähoidossa saama tuki ja esiopetuksessa tarvitsema tuki. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu), laajennettu vasu ja mahdollinen pedagoginen arvio tai selvitys siirretään huoltajan kirjallisella luvalla esiopetukseen. Lapsi ja huoltaja tutustuvat tulevaan esiopetusryhmään.

5.1.4. Nivelvaihe - Lapsen siirtyminen esiopetuksesta kouluun

Tiedonsiirrossa noudatetaan ”Nivelvaihe - Esiopetusvuoden aikana tapahtuva kouluun siirtymisen valmistelu” – ohjeistusta. Esiopetuksessa olevan lapsen opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot tulee siirtää kouluun aina lähettävän esiopetusyksikön välittämänä. Huoltajat allekirjoittavat suostumus-lomakkeen tiedon siirtoon. Keskeistä tiedon siirrossa on yhteistyö huoltajan, esiopettajan ja koulun kanssa. Mikäli lapsen tuen tarve jatkuu koulussa, järjestetään siirtopalaveri lapsen huoltajan, esiopettajan, tulevan opettajan ja mahdollisten erityistyöntekijöiden kanssa.

5.1.5. Kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi, arviointi tuen aikana ja seuranta

Hämeenlinnassa kaikille esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma, jatkuva havainnointi ja monipuolinen dokumentointi, lapsesta saatu aiempi tieto (lapsen vasu, neuvolapalautteet 4-, 5- ja 6-vuotistarkastuksista) sekä huoltajilta saatu tieto luovat perustan tuen tarpeen seulontaan ja tuen järjestämisen suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Esiopettajan, kelton, esiopetuksen muun henkilöstön sekä erityistyöntekijöiden monialainen yhteistyö lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Kelton konsultaation piiriin kuuluvat kaikki esiopetusryhmät.

Mikäli lapsella havaitaan tuen tarvetta, voidaan tuen tarpeiden tarkempaan kartoittamiseen käyttää arviointimenetelmiä. Hämeenlinnassa käytössä olevat arviointimenetelmät on kirjattu esiopetuksen oppimissuunnitelmaan loppuun. Arviointimenetelmillä saadaan lisätietoa lapsen kehityksen osa-alueista ja taidoista sekä lapsen toiminnasta. Konsultoivat erityislastentarhanopettajat (kelto) tekevät myös tarvittaessa arviointeja esioppilaille. On tärkeää, että arvioinneista saadun tiedon pohjalta suunnitellaan ryhmän toiminta ja tukitoimien toteuttaminen toimivaksi kokonaisuudeksi. Tukitoimet suunnitellaan koko esiopetusryhmälle, tietylle ryhmälle tai yksittäiselle lapselle.

Tukitoimien toteuttamista ja vaikuttavuutta arvioidaan esiopetuksen arjessa, henkilöstön tiimipalavereissa, lapsen huoltajan ja kelton kanssa. Tukitoimia muutetaan tarpeen mukaan ja huoltajan kanssa keskustellaan tukitoimista sekä lapsen edistymisestä. Keskustelua käydään vähintään ½- vuosittain lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma - palavereissa. Tukitoimien arviointia ja seuranta tehdään myös kelton käynneillä. Jos lapsen tukitoimien suunnitteluun ja toteuttamiseen on koottu moniammatillinen tiimi, on se mukana lapsen oppimissuunnitelma-

palavereissa. Mikäli lapsen terapeutti on suunnitellut lapselle yksilöllisiä harjoituksia toteutettavaksi esiopetuspäivän aikana, tavoitteita ja lapsen edistymistä arvioidaan myös terapeuttien esiopetusryhmä-käynneillä.

Tukitoimet ja niiden muutokset kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan.

- Yleinen tuki: esiopetuksen oppimissuunnitelma
- Tehostettu tuki: tehostetun tuen oppimissuunnitelma
- Eriytynen tuki: HOJKS

5.2.Yhteistyö, vastuut ja työnjako esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä sekä muiden hallintokuntien kanssa

5.2.1. Lastenneuvola

Esiopetuksessa olevien lasten terveyttä ja terveydentilaa koskevat asiat kuuluvat neuvolaterveydenhuollolle. Painopiste on ennalta ehkäisyssä sekä varhaisessa puuttumisessa ja tukemisessa. Terveydenhoitaja tekee 6-vuotiaan Lene -arvioinnin, mikäli 5-vuotiaan arvioinnissa on herännyt huolta lapsesta tai arviota ei ole tehty. 6-vuotiaan Lene yhteistyössä esiopetuksen ja neuvolan välillä käytetään ”Tietoja tutkimuspaikkaan” -lomaketta.

Lisäksi terveydenhoitaja osallistuu säännöllisesti niin yhteisölliseen kuin yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön ja tarvittaessa lapsen oppimissuunnitelma- sekä kouluun siirtopalaveriin. Kouluun siirtopalaveriin kutsutaan tarvittaessa myös lapsen tuleva kouluterveydenhoitaja. Neuvolalääkäri tekee lasten lääkärintarkastukset neuvolan toimintasuunnitelman mukaisesti sekä laatii tarvittaessa lähetteet jatkotutkimuksiin.

5.2.2. Monialainen neuvolatiimi

Työskentely tapahtuu alueellisesti. Tiimiin kuuluvat neuvolaterveydenhoitaja, perhetyöntekijä, perheneuvolan edustaja, tarvittaessa konsultoiva erityislastentarhanopettaja, lääkäri, psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, A-klinikan edustaja ja puheterapeutti. Työskentelyn tavoitteena on sopia konkreeteista tukitoimista ja asioiden eteenpäin viemisestä silloin, kun huoli lapsen tilanteesta on herännyt joko terveydenhoitajalla, huoltajalla tai esiopetuksen työntekijöillä, eikä lapsen asioissa ole vielä sovittuja tukitoimia tai hoidosta ja tutkimuksesta vastaavaa tahoja. Yhteistyö käynnistyy ottamalla yhteyttä konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan tai neuvolaterveydenhoitajaan.

5.2.3. Monialainen yhteistyö oppilashuollon työntekijöiden kanssa

Esiopettajan tehtävänä on ottaa lasta koskeva huoli puheeksi lapsen huoltajan kanssa. Jos keskustelu ja sovitut toimenpiteet eivät vähennä huolta, kutsutaan koolle palaveri, johon huoltajan ja esiopettajan lisäksi osallistuvat lapsen tarpeiden mukaisesti kello, päiväkodin pedagoginen johtaja ja muut mahdollisesti lapsen asioissa mukana olevat oppilashuollon työntekijät. Mikäli esiopetuksen tukitoimet eivät riitä, lapsen tuen tarpeen arviointi ja järjestäminen voi vaatia yksilöllisen oppilashuollon asiantuntijaryhmän koolle kutsumisen. Ryhmän kokoonpano muodostetaan aina lapsikohtaisesti.

Yksilöllisessä oppilashuoltopalaverissa voidaan sopia lapsen omista yksilöllisistä tukitoimista, mutta se on myös tärkeä palveluohjauksellinen foorumi. Siinä voidaan keskustella, mitä tukea mahdollisesti koko perhe tarvitsee, mitä palveluita on saatavilla ja sopia työnjaosta palveluiden järjestämiseksi. Perheen voi ohjata palvelujen piiriin suoraan, ilman yksilöllisen oppilashuoltoryhmän koolle kutsumista.

5.2.4. Esiopetuksen käytössä olevia muita yhteistyötahoja (kuvaukset luvussa 6 Oppilashuolto)

- Oppilashuollon psykologipalvelut
- Perheneuvola
- Monari eli monialaisen palvelutarpeen arviointi
- Perhekohtaiset palvelut: Lapsiperheiden kotipalvelu ja Varhaisen tuen perhetyö
- Maahanmuuttajapalvelut, tulkkipalvelut
- Vammaispalvelut
- Lastenneurologian ja -psykiatrian poliklinikat
- Kaupungin henkisen hyvinvoinnin palvelut; Käytettävissä perheen aikuisten mahdollisissa psyykkisissä tuentarpeissa

5.2.5. Palvelutarpeen arviointi

Esiopetuksessa noudatetaan sosiaalihuoltolain (35 §) velvoitetta ohjata lapsen vanhempi hakemaan sosiaalihuollon palveluja tarpeen ollessa ilmeinen; ”Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikirjuri tai sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, hätäkeskuslaitoksen, tullin, poliisin, rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on

ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin.

Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä.”

Yhteydenotto tai ilmoitus tuen saamiseksi tehdään palvelutarpeen arviointitiimiin. Pääsääntöisesti pyyntö palvelutarpeen arviointiin tehdään yhteistyössä perheen kanssa. Ilmoitus voidaan tehdä myös ilman huoltajan suostumusta. Tällöin huoltajalle kerrotaan ilmoituksen tekemistä. Myös yksilöllisen oppilashuollon kautta voidaan käynnistää erilaisia perheiden tukipalveluita tai tehdä yhteydenotto sosiaalihuoltoon. Pyyntö tai ilmoitus palvelutarpeen arviointiin tehdään kirjallisesti.

Palvelutarpeen arviointitiimissä lapsen ja perheen kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Varsinainen palvelutarpeen arviointi tehdään tilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä perheen ja muiden toimijoiden kanssa. Tavoitteena on käynnistää lapsen ja perheen kannalta tarkoituksenmukaiset tukipalvelut perheen tueksi.

5.2.6. Lastensuojeluilmoitus

Esiopetuksen henkilöstö on velvollinen salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kaupungin palvelutarpeen arviointitiimiin, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Mikäli lastensuojeluilmoitus on kiireellinen sen voi tehdä välittömästi puhelimitse päivystävälle sosiaalityöntekijälle ja myös kirjallisesti.

Hämeenlinnassa on sovittu yhteisestä toimintamenettelystä silloin, kun lapsen esiopetuspaikkaan hakemisen aloitteen tekijänä on ollut sosiaalityöntekijä, huoli lapsen asioista ilmenee esiopetuksessa tai lapsesta on akuutti huoli. Näissä tilanteissa noudatetaan yhteisesti sovittua käytäntöä: Toimintamenettelyn kuvaus, aloituspalaverilomake ja kuukausiraportti.

Poliisi: ilmoitusvelvollisuus lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikosepäilystä (lastensuojelulaki 25 §:n 3 mom.)

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ilmoituskynnys ei edellytä täyttä varmuutta tai edes todennäköisiä syitä epäillä rikoksen tapahtuneen. Ilmoitusvelvollisuuden voi laukaista esimerkiksi tilanne, jossa ilmoitusvelvollisella taholla on lapsen käyttäytymisen, lapsen puheiden, lapsen vanhemmista saatujen tietojen tai muiden henkilöiden ilmoitusten perusteella säännöksessä tarkoitettu tavoin syytä epäillä lapsen kohdistunutta rangaistavaa tekoa (HE 164/2014 vp.).

Jos esiopetuksen henkilöstö on epätietoinen pitääkö asiasta tehdä ilmoitus palvelutarpeen arviointitiimiin, lastensuojeluun tai poliisille, he voivat neuvotella lapsen tilanteesta esimiehensä ja kelton kanssa. Kelto konsultoi tarvittaessa oppilashuollon työntekijöitä. Kiireellisissä tilanteissa on mahdollisuus konsultoida lastensuojelun päivystävää työntekijää tai poliisia. Tällöin lapsesta ja perheestä puhutaan nimettömänä. Tämä madaltaa ilmoittamiskynnystä ja sitä kautta nopeuttaa tiedonkulkua ja samalla myös ehkäisee väärin ilmoitusten tekoa.

Poliisille tehdyn ilmoituksen lisäksi esiopetuksen henkilöstön tulee tehdä lapsesta myös lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lastensuojeluilmoitus. Näin varmistetaan lapsen hyvinvoinnin edistämisen kannalta tarpeellisten palveluiden saanti.

5.2.7. Yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa

Lasten oppilashuollollisesta tuesta huolehtivat kaikki esiopetuksen opetus-, kasvatus- ja hoitotehtäviin osallistuvat työntekijät yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä siitä keskustellaan huoltajien kanssa. Tarvittavat arjen tukitoimet (toimintatavat, opetusjärjestelyt ja oppimisympäristö) otetaan välittömästi käyttöön.

Keskeisiä yhteistyökumppaneita tuen tarpeen arvioinnissa ovat esiopettajat, eltot, keltot, neuvolan terveydenhoitaja, puheterapeutit, toimintaterapeutti, perheneuvola, oppilashuollon psykologit, lapsen muut mahdolliset hoitotahot, kuten sairaalat. Tuen tarpeen arviointi ja suunnittelu tehdään moniammatillisena yhteistyönä kodin, esiopetuksen ja erityisasiantuntijoiden kanssa.

Tuen tarpeen arvioinnin ja suunnittelun sekä toteuttamisen etenemisestä huolehtivat esiopettaja yhteistyössä alueen kelton kanssa ja integroiduissa erityisryhmissä ryhmän elto. Esiopetuspäivän aikana esiopettaja tai elto vastaa siitä, että koko henkilöstö toteuttaa tukitoimia. Kodin tukitoimista huolehtii lapsen huoltaja.

Oppilashuollon psykologipalveluihin ohjaututaan pääsääntöisesti kelton konsultaation kautta. Psykologin palveluihin voi ohjautua myös yksilökohtaisen oppilashuoltotyöryhmän kautta, jolloin oppilashuoltopalaverissa keskustellaan yhteydenotosta psykologiin. Mikäli perhe on ollut perheneuvolan työskentelyn piirissä lapsen päivähoidossa oloaikana, ja

lapsi tarvitsee tukea edelleen esiopetusvuoden aikana, jatkuu yhteistyö perheneuvolan kanssa myös esiopetusvuonna.

5.3.Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet eri hallintopäätöksissä

Päiväkodin pedagoginen johtaja päättää yleistä ja tehostettua tukea saavan lapsen tarvitsemista tulkitsemis-, avustaja-, ja muista opetuspalveluista sekä erityisistä apuvälineistä.

Avustajien sijoittumisesta esiopetusyksiköihin päättää Lasten ja nuorten palveluiden palvelujohtaja.

Johtava erityislastentarhanopettaja päättää esioppilaan erityisen tuen piiriin ottamisesta, mikäli lapselle annetaan erityistä tukea ennen yleisen oppivelvollisuuden alkamista.

Lasten ja nuorten palvelujen palvelupäällikkö päättää erityisen tuen piiriin ottamisesta, kun lapsi siirtyy kouluun sekä pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen piiriin ottamisesta.

5.4.Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet kasvun ja oppimisen tuen kysymyksissä

Kaikessa yhteistyössä huoltajien kanssa noudatetaan kasvatuskumppanuuden periaatteita ja käytäntöjä, tavoitteena luottamuksellinen suhde lapsen huoltajan kanssa. Huoli otetaan puheeksi ensin huoltajien kanssa ja he ovat läsnä ja osallisina lapsensa tuen arviointi-, suunnittelu- ja seurantapalavereissa. Huoltajan kanssa keskustellaan, miten kotona voidaan tukea lapsen kehitystä ja huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa.

Huoltajille annetaan riittävästi tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajille kerrotaan, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Kuitenkin yksilöllisen oppilashuollon tuki perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (luku 6 Oppilashuolto).

5.5.Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta erilaisilla toimintatavoilla, pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä henkilöstö-tiimin hyvällä yhteistyöllä. Yleisessä tuessa otetaan huomioon koko ryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tuen tarpeen arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopettajan ja muun henkilöstön yhteistyönä ja huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä.

Yleisen tuen aikana käytetään lapsen yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen sopivia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta.

Lapsen yleisen tuen tukitoimet kirjataan esiopetuksen oppimissuunnitelmaan yhteistyössä lapsen huoltajien ja tarvittaessa kelton kanssa. Lapsen osallisuus, toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon hänen kehitystasonsa mukaisesti. Oppimissuunnitelmaan kirjataan myös työnjako eri toimijoiden kesken ja mahdolliset muutokset oppimisympäristössä. Tuen tarpeen arviointiin ja suunnitteluun voi osallistua myös erityistyöntekijöitä. Oppimissuunnitelman laadinnasta ja seurannasta vastaa esiopettaja.

5.6.Tehostettu tuki

5.6.1. Pedagoginen arvio

Lapselle, jolle yleinen tuki ei ole riittävää, vaan hän tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, laaditaan yhteistyössä lapsen huoltajan ja pääsääntöisesti kelton kanssa pedagoginen arvio. Laadinnassa hyödynnetään lapsen mahdollinen vasu, laajennettu vasu ja muu lapsen esiopetuksen toteuttamista tukeva suunnitelma tai lausunto huoltajan luvalla. Pedagoginen arvio käsitellään moniammatillisesti. Pedagogiseen arvioon perustuen lapsi siirtyy tarvittaessa tehostetun tuen piiriin. Arvion laadinnasta, tehostetun tuen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat esiopettaja, päiväkodin pedagoginen johtaja ja kelto.

5.6.2. Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Lapselle laaditaan yhteistyössä huoltajan, esiopettajan, kelton ja lapsen mahdollisiin tutkimuksiin ja kuntoutukseen osallistuvien erityistyöntekijöiden kanssa tehostetun tuen oppimissuunnitelma.

Suunnitelmaan kirjataan lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteet, tarvittavat opetusjärjestelyt sekä konkreettisesti lapsen tarvitsema tuki ja ohjaus, ei kuitenkaan lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. Suunnitelma perustuu pedagogiseen arvioon. Suunnitelmaan kirjataan myös mahdolliset ryhmän toimintaan tehtävät muutokset, vastuut ja työnjako tukitoimien järjestämisessä. Tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena, se on vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki ja tukimuodot perustuvat yleisen tuen menetelmiin sekä lapsen tehostetun tuen suunnitelmaan kirjattuihin tukimuotoihin.

Tehostettu tuki järjestetään esiopettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, lapsen siirtyminen tehostetusta tuesta erityiseen tukeen esiopetuksen aikana on harvoin tarpeen.

Lapsi, joka saa tehostettua tukea jatkaa ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässään. Mikäli samassa esiopetusryhmässä on useita tehostettua tukea tarvitsevia lapsia, voidaan ryhmäkoko pienentää suhdelukua väljentämällä tai esiopetusryhmässä voi toimia ryhmäavustaja. Lapsi voi myös saada tehostettua tukea integroidussa erityisryhmässä.

Oppimissuunnitelman toteutumista arvioidaan ja sitä tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa. Suunnitelman arviointia ja seuranta tehdään yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa ja tehostetun oppimissuunnitelman arviointipalaveri järjestetään tarpeen mukaan, n. ½ vuoden välein. Arviointipalaverissa ovat mukana esiopettaja, lapsen huoltaja, kelto, muut mahdolliset erityistyöntekijät sekä kouluun siirtopalaverissa myös tuleva luokanopettaja ja tai laaja-alainen erityisopettaja.

Mikäli lapsen jatkuva ja useamman samanaikaisen tuen tarve päättyy, käsitellään lapsen siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin moniammatillisesti. Siirtymistä yleiseen tukeen edeltää pedagogisen arvion laatiminen yhteistyössä lapsen huoltajan kanssa.

Mikäli lapsen tehostettua tukea on tarpeen jatkaa koulussa, noudatetaan nivelvaiheen toimintamalleja.

Yleisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan pedagoginen arvio keväällä, mikäli hänen arvioidaan tarvitsevan koulussa tehostettua tukea. Tarvittaessa lapsi siirtyy koulun alettua tehostetun tuen piiriin. Myös tässä tilanteessa noudatetaan nivelvaiheen toimintamallia.

5.7.Erityinen tuki

Esiopetuksessa erityisen tuen piirissä ovat pääsääntöisesti lapset, joilla on pidennetty oppivelvollisuus.

Yleisen oppivelvollisuuden piiriin kuuluvalla lapselle voidaan tehdä erityisen tuen päätös, mikäli lapsen kasvun, kehityksen tai oppimisen edellytykset ovat heikentyneet esim. vamman, vakavan sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan

erityisen synn vuoksi. Tällöin erityisen tuen päätös perustuu psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon ja voidaan tehdä aikaisintaan esiopetusvuoden alkaessa tai aikana.

Lapset, jotka ovat erityisen tuen piirissä, ovat pääsääntöisesti integroiduissa erityisryhmissä, joissa toimii erityislastentarhanopettaja. Mikäli lapsi on tavallisessa esiopetusryhmässä, opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

5.7.1. Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä lapselle laaditaan pedagoginen selvitys moniammatillisessa yhteistyössä lapsen huoltajan, lapsen tutkimuksiin ja kuntoutukseen osallistuvien erityistyöntekijöiden ja tarvittaessa kelton kanssa. Pedagogisen selvityksen laadinnassa hyödynnetään huoltajan suostumuksella lapsen aiempia mahdollisia arvioita ja oppimissuunnitelmia sekä asiantuntijalausuntoja. Pedagogista selvitystä laadittaessa huoltajilta tulee saada allekirjoitukset ja suostumus erityisen tuen aloittamiseen, jatkamiseen, tai erityisestä tuesta pois siirtymiseen. Pedagogisen selvityksen laadinnasta vastaa ryhmän erityislastentarhanopettaja tai esiopettaja ja kelto sekä päiväkodinjohtaja.

5.7.2. Erityisen tuen päätös

Pedagogisen selvityksen sekä mahdollisten asiantuntijalausuntojen perusteella lapselle tehdään erityisen tuen päätös. Päätös on valituskelpoinen hallinnollinen päätös, jonka tekee johtava erityislastentarhanopettaja silloin, kun lapsi on esiopetuksessa ja kuuluu yleisen oppivelvollisuuden piiriin. Erityisen tuen päätöksen ja pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisen päätökset tekee Lasten ja nuorten palvelujen palvelupäällikkö. Erityisen tuen käytännön järjestelyissä kuullaan aina lapsen huoltajaa. Erityinen tuki muodostuu lapsen erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta ja muista lapsen tarpeeseen perustuvista tukimuodoista.

5.7.3. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Lapselle, joka kuuluu erityisen tuen piiriin, laaditaan pedagogiseen selvitykseen perustuen Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKSin laatimisesta vastaa erityislastentarhanopettaja tai esiopettaja ja kelto sekä päiväkodinjohtaja. HOJKS laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä lapsen huoltajan, tutkimuksiin ja

kuntoutukseen osallistuvien erityistyöntekijöiden ja tarvittaessa kelton kanssa. HOJKSiin kirjataan lapsen tarvitsemat tukitoimet, vastuut ja työnjako sekä arviointi ja seuranta. Suunnitelmaan ei kirjata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. Lapsen tukitoimien toteutumista arvioidaan yhdessä huoltajan kanssa ja mahdolliset muutokset kirjataan suunnitelmaan. Moniammatillinen HOJKS-palaveri järjestetään n. ½ vuoden välein.

Pedagoginen selvitys ja HOJKS laaditaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa jolloin huoltajien kuuleminen toteutuu. Lapsi osallistuu pedagogisen selvityksen ja HOJKSin laadintaan kehitystasonsa mukaisesti. Mikäli selvitys laaditaan ilman huoltajien läsnäoloa, heidän kuulemisestaan tulee huolehtia ennen erityisen päätöksen tekemistä ja se kirjataan selvitykseen. Huoltajan tulee aina olla selvillä lapsen tarvitsemasta tuesta ja sen laajuudesta sekä tarvittavista tukitoimista voidakseen tukea lasta. Yhteistyöllä varmistetaan tuen tarpeiden monipuolinen selvittäminen, tuen suunnittelu ja toteutuminen yhteistyössä sekä kaikkien osapuolien tukeen sitoutuminen.

Erityisen tuen tarve tulee tarkistaa ennen lapsen siirtymistä perusopetukseen. Kun lapsi on esiopetuksessa tehostetun tuen piirissä ja keväällä on arvioitavissa, että hän tarvitsee koulussa erityistä tukea, pedagoginen selvitys ja erityisen tuen päätös tehdään esiopetusvuoden keväällä ja lapsi siirtyy erityisen tuen piiriin perusopetuksen alkaessa.

Mikäli lapsen erityisen tuen tarve päättyy ja lapsi siirtyy tehostetun tuen piiriin, siirtymistä edeltää pedagoginen selvitys yhteistyössä lapsen huoltajien ja erityistyöntekijöiden kanssa. Erityisen tuen päättymisestä tehdään hallinnollinen päätös.

5.7.4. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset

Lapsi ohjautuu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin asiantuntijalausannon suosituksen perusteella. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta ja lapsella laaditaan HOJKS. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Ennen varhennetun esiopetuksen aloittamista lapsella tulee olla päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä.

Ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin edellyttää monialaista yhteistyötä ja lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen käytänteet, yhteistyö, vastuut ja työnjako on kuvattu edellisessä kohdassa, Erityinen tuki. Lasten esiopetus toteutuu pääsääntöisesti integroiduissa erityisryhmissä. Mikäli esiopetus toteutuu tavallisessa esiopetusryhmässä, opetuksen järjestäjän tulee huolehtia että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista ja ryhmäkoko on korkeintaan 20 lasta.

Erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla siirtyminen kouluun edellyttää yhteistyötä huoltajan, koulun opettajien ja erityisopettajien kanssa jo riittävän varhaisessa vaiheessa. Lapsen esiopetusvuoden aikana ja hänen siirtyessään perusopetukseen noudatetaan nivelvaiheen toimintamallia.

5.8.Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus toteutetaan muun esiopetuksen ohessa, tavoitteena vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun esiopetukseen. Osa-aikaista erityisopetusta toteutetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan yhteistyössä esiopettajan, kelton ja päiväkodin pedagogisen johtajan kanssa. Tavoitteena on, että esiopetuksen henkilöstö toteuttaa tukitoimia esiopetuksen arjessa.

Osa-aikaisen erityisopetuksen tarvetta ja toteutumista suunnitellaan ja vaikutuksia arvioidaan monialaisessa yhteistyössä ja lapsen oppimissuunnitelmapalavereissa yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsi osallistuu oman kehitystasonsa mukaisesti.

Osa-aikaisesta erityisopetuksesta ja mahdollisista muista lapsen tarvitsemista sekä lapsen oikeuksiin kuuluvista tukitoimista kerrotaan lapsen huoltajille. Lapsen saamia tukipalveluja voivat olla tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut sekä erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla.

Avustajat toimivat Hämeenlinnassa ryhmäavustaja-nimikkeellä. Avustajan antama tuki voidaan tarvittaessa suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Esiopettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Yhteistyö, vastuut ja työnjako sovitaan ja kirjataan lapsen moniammatillisissa oppimissuunnitelma- palavereissa yhteistyössä lapsen huoltajan ja tarvittaessa kelton sekä muiden erityistyöntekijöiden kanssa.

Lapsen tulkitsemis-, apuväline- ja avustajapalveluiden sekä muiden opetuspalveluiden tarve arvioidaan lapsen oppimissuunnitelmapalaverissa moniammatillisessa yhteistyössä. Tarvittaessa hyödynnetään asiantuntijoiden lausuntoja. Palveluista päättää opetuksen järjestäjä. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Yleisen ja tehostetun tuen piirissä olevien lasten tarvitsemista tukipalveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös.

Lapsen mahdollisiin tulkitsemis- ja apuvälineisiin perehtyvät kaikki lapsen kanssa työskentelevät riittävästi. Tarvittaessa ohjataan lasta ja huoltajaa tulkitsemis- ja apuvälineiden käytössä yhteistyössä muiden ammattihenkilöiden kanssa. Mikäli tukipalvelujen ja apuvälineiden käyttö vaatii erityisosaamista, hyödynnetään esim. oppimis- ja ohjauskeskusten tarjoamia palveluja ja koulutusta ja konsultaatiota.

6. Hämeenlinnan esiopetuksen oppilashuollon suunnitelma

Esiopetuksen oppilashuollon suunnitelma on oma erillinen asiakirja. Suunnitelma löytyy Hämeenlinnan kaupungin intranetistä (Kehrästä) ja päiväkotien TOKE:ista.

